

DOSTOP DO VODE JE ČLOVEKOVA PRAVICA

PIŠEM
ZA
PRAVICE

AMNESTY
INTERNATIONAL
V Sloveniji št. od 1922

Romske družine brez
vode in elektrike –
JV Slovenija

Katja in Danilo s hčerko,
Goriča vas

Snežana z otrokom,
Dobruška vas

Kevin s sestro in bratom
ter svojima otrokoma,
Ponova vas

PIŠEM ZA PRAVICE:

PISMA, KI SPREMINJAJO ŽIVLJENJA

Ko se skupina ljudi postavi za sočloveka, ki so mu kršene pravice in storjena krivica, so lahko rezultati izjemni.

Pred več kot 20 leti se je majhna, a zagreta aktivistična skupina na Poljskem odločila za dan človekovih pravic, ki je 10. decembra, organizirati 24-urni maraton pisanja apelov. Ideja je resnično zaživela in maraton pisanja apelov, ki ga danes poznamo pod imenom Pišem za pravice, je postal največji svetovni dogodek za človekove pravice.

Leta 2001 je bilo napisanih 2326 pisem, v 2023 pa smo zbrali že skoraj 6 milijonov pisem, kratkih sporočil (X), podpisov pod peticije ... Lani je bilo več kot 1,4 milijona ljudi vključenih v izobraževalne dejavnosti Pišem za pravice. V dveh desetletjih smo pomagali več kot 100 ljudem ter jih zaščitili pred nadlegovanjem in mučenjem ali pa poskrbeli, da so bili izpuščeni iz zapora, v katerem so se znašli po krivici.

Ljudje po vsem svetu kažejo moč besed, ko se povezujejo v ideji, da geografska lokacija ni ovira za solidarnost.

Letošnja kampanja podpira ljudi, ki so zaradi svojega miroljubnega aktivizma, osebnih stališč ali okoliščin, doživeli različne usode, bili pretepeni, ustreljeni, žrtve nadlegovanja ali ustrahovanja. V okviru akcije Pišem za pravice bomo zanje zbrali osebna sporočila solidarnosti ljudi s celega sveta. Njihovim družinam in njim samim želimo sporočiti, da niso pozabljeni in da o njihovi situaciji opozarjamo javnost. Od oblasti pa bomo zahtevali, da odpravijo krivice. Le skupaj lahko ustvarimo pravičnejši in enakopravnejši svet.

Pri akciji Pišem za pravice se preko pisanja pisem usmerja žaromet javnosti v tiste, ki imajo moč odločanja in ukrepanja, na primer politiki_čarke v posameznih državah. Skozi pisanje in javne dogodke se dosega prepoznavnost tistih, za katere se borimo, in pritegne mednarodna pozornost družabnih medijev.

Ljudje, ki so v preteklih letih prejeli naša solidarnostna sporočila, so povedali, kako zelo veliko jim je pomenila njihova srčnost.

Pogosto se tudi res spremeni oz. izboljša njihova situacija: odpravijo se obtožbe, z njimi zaporniške oblasti ravnajo manj grdo, spremenijo se zakoni itd.

„Iz dna srca ... ta kampanja me je ohranila pri življenju, to je tisto, kar jim je preprečilo, da bi me ubili. In to le zato, ker so vedeli, da ste z mano,“

je v svoji zahvali povedala Jani Silva, okoljska aktivistka.

PREDEN ZAČNEMO

Ta aktivnost učenja človekovih pravic lahko poteka v okviru razreda, lokalne skupnosti, družine, aktivistične skupine v živo ali preko spleta ali v kakem drugem okolju. Kot moderator_ka lahko aktivnosti prilagodite skupini, s katero delate. Razmislite o tem, kakšno znanje ima skupina o obravnavanih vprašanih, kako velika je in kako najbolje organizirati aktivnost, da omogočite aktivno udeležbo. Pri izvedbi upoštevajte, kakšen prostor imate na voljo in morebitne omejitve. Z udeleženci_kami se pogovorite o tem, ali je zanje varno, da izvajajo aktivnosti.

Vse dejavnosti temeljijo na **metodah participatornega učenja**, ki udeleženi ne navaja le dejstev, pač pa omogoča, da raziskujejo, razpravljajo, analizirajo in postavljajo vprašanja. Ta metodologija omogoča:

RAZVOJ ključnih kompetenc in veščin.

PRILOŽNOST oblikovanja lastnega mnenja, postavljanja vprašanj in poglobljenega razumevanja.

PREVZEMANJE NADZORA nad svojim učenjem in odpiranje razprav glede na interese, sposobnosti in različne vidike.

DOVOLJ PROSTORA za čustveno vključenost in razvoj lastnega mnenja.

Pišem za pravice 2023 na Češkem.

Če imate dodatna vprašanja, nas kontaktirajte preko e-pošte (sola@amnesty.si).

Na spletni strani preberite več o osebah, za katere se borimo (www.amnesty.si/pisem-zapravice-maraton).

Če z metodami participatornega učenja še niste seznanjeni, vam bo morda v pomoč Priročnik o uporabi participatornih metod pri učenju človekovih pravic (najdete ga na sola.amnesty.si/prirocniki.html).

Amnesty International pripravlja spletne izobraževalne tečaje o človekovih pravicah. Oglejte si jih na spletni strani Akademije Amnesty (<https://www.akademija-amnesty.si/izobrazevanja/?t=tecaji>), tam najdete tudi spletni tečaj o Pišem za pravice.

TVOJE BESEDE IMAJO MOČ

OPROŠČENA ZAGOVORNICA ČLOVEKOVIH PRAVIC

Rita Karasartova je zagovornica človekovih pravic. Več kot desetletje svojega življenja je posvetila neodvisnemu pravnemu svetovanju in pomoči ljudem, ki jim je nepravilen in nezanesljiv pravni sistem kršil pravice. Skupaj s 26 drugimi je bila Rita aretirana zaradi nasprotovanja novemu mejnemu sporazumu, ki Uzbekistanu daje nadzor nad sladkovodnim rezervoarjem. Rita in najmanj 21 drugih obtožencev je bilo 14. junija 2024 oproščenih, potem ko so bili obtoženi poskusa nasilnega strmoglavljenja vlade, za kar je zagrožena najvišja kazen 15 let zapora.

»Rada bi izrazila svojo zares veliko hvaležnost. Vaša pravočasna dejanja – ta pisma, peticije, podpiši in ogromno število apelov, poslanih na sodišče – vse to je imelo velik vpliv. Pravzaprav nas je vse zelo opolnomočilo. Seveda je bila oprostilna sodba povsem nepričakovana. Sploh ne vem, kako naj to predelam v glavi. V naših glavah smo si zamišljali najrazličnejše scenarije in izide, a nismo si mislili, da bomo vsi oproščeni! Hvala vsem.«

Rita Karasartova
 iz Kirgizistana

© Osebni arhiv

»Čutim olajšanje. Hvala vam za čudovito kampanjo Pišite za pravice. Za vedno bom vaša dolžnica. Občutek imam, da je z mojih ramen padlo ogromno breme. Ob branju vaših pisem in voščilnic sem se počutila zelo ljubljeno in cenjeno.«

Cecillia Chimbiri iz Zimbabveja

OPOZICIJSKE AKTIVISTKE NA SVOBODI

Opozicijske aktivistke Cecillia Chimbiri, Joana Mamombe in Netsai Marova so bile po udeležbi na protestu v Zimbabveju ugrabljene, mučene in zaprte. Obtožene so bile širjenja neresnic in oviranja sodnega postopka. Netsai je po napadu pobegnila iz Zimbabveja. Potem ko sta Cecillia in Joana postali del akcije Pišem za pravice, ju je višje sodišče oprostilo.

© Amnesty International Togo

Pišem za pravice 2023
 na Nizozemskem (levo)
 in v Togu (desno).

O ČLOVEKOVIH PRAVICAH

Človekove pravice so osnovne svoboščine in nudijo zaščito vsakemu izmed nas. Temeljijo na načelih dostojanstva, enakosti in medsebojnega spoštovanja, ne glede na starost, narodnost, spol, raso, prepričanja in osebne usmeritve.

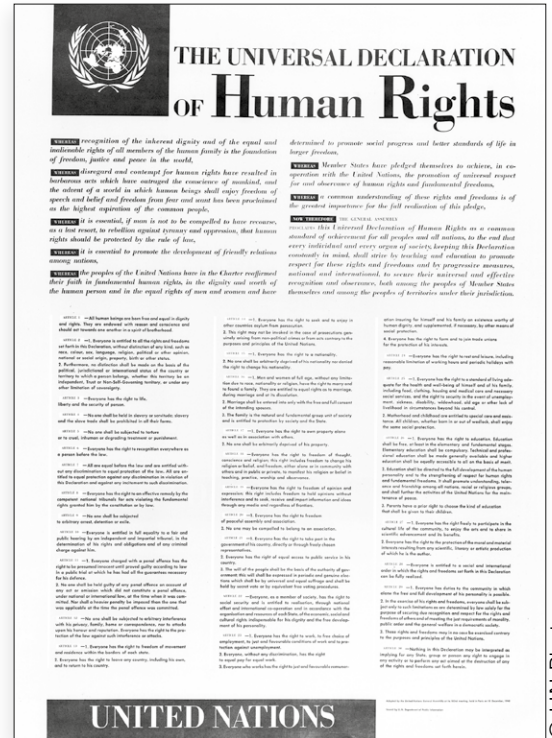
Pri pravicah gre za to, da z vami ravnajo pošteno in pravično in da tudi vi tako ravnate z drugimi. Ljudem nudijo možnost odločanja o svojem življenju. Temeljne človekove pravice so univerzalne in pripadajo vsem. So neodtujljive, kar pomeni, da nam ne morejo biti odvzete. Vse pravice so enako pomembne in so med seboj povezane, nedeljive in soodvisne.

Mednarodni instrumenti (konvencije, deklaracije, drugi standardi ...) o človekovih pravicah so po grozotah, storjenih med drugo svetovno vojno, zagotovili temelj za izboljšanje nacionalne, regionalne in mednarodne zakonodaje na področju človekovih pravic. Prvi tak pomemben dokument je bila Splošna deklaracija človekovih pravic. Človekove pravice lahko razumemo kot zakone, namenjene vladam. So obveza za vlade in državno uradništvo, da spoštujejo, varujejo in izpolnjujejo pravice ljudi znotraj njihove pristojnosti in tudi druge.

Človekove pravice niso privilegij, ki bi ga spoštovali le, če to dopuščajo okoliščine.

Dogodek Pišem za pravice v Beninu leta 2023.

ŠPLOŠNA DEKLARACIJA ČLOVEKOVIH PRAVIC

Splošno deklaracijo človekovih pravic so v letih po drugi svetovni vojni oblikovali v okviru novonastalih Združenih narodov. Od sprejetja, 10. decembra 1948, predstavlja temelj mednarodnega sistema človekovih pravic. Vse države na svetu so se strinjale, da jih zavezujejo splošna načela, izražena v 30 členih tega dokumenta.

Dokument, kot že samo ime pove, je deklaracija. Vse svetovne vlade so izjavile namero, da bodo pri ravnanju s posamezniki spoštovali določene standarde. Človekove pravice so postale del mednarodnega prava. Od sprejetja deklaracije so bili na podlagi njenih načel sestavljeni številni drugi zavezujoči zakoni in dokumenti. Ti zakoni in dokumenti so podlaga za delovanje organizacij, kot je tudi Amnesty International. Te vlade pozivajo, naj se vzdržijo takega vedenja ali ravnanja, kot ga trpijo ljudje, za katerih pravice si skupaj prizadevamo v naši akciji Pišem za pravice.

© UN Photo

SPLOŠNA DEKLARACIJA ČLOVEKOVIH PRAVIC

DRŽAVLJANSKE PRAVICE IN SVOBOŠČINE

Pravica do življenja, prepoved mučenja in suženjstva, pravica do nediskriminacije.

Člen 1 Svoboda in enakopravnost pri dostojanstvu in pravicah

Člen 2 Nediskriminacija

Člen 3 Pravica do življenja, svobode in varnosti

Člen 4 Prepoved suženjstva

Člen 5 Prepoved mučenja

PRAVNE PRAVICE

Pravica do domneve nedolžnosti, pravica do poštenega sojenja, pravica, da nisi samovoljno aretiran ali pridržan.

Člen 6 Vse nas ščiti zakon

Člen 7 Pred zakonom smo vsi enaki

Člen 8 Pravna sredstva, ko so nam kršene pravice

Člen 9 Prepoved neupravičenega priprtja, zaprtja ali izgona

Člen 10 Pravica do poštenega sojenja

Člen 11 Nedolžen, dokler krivda ni dokazana

Člen 14 Pravica iti v drugo državo in zaprositi za zaščito

SOCIALNE PRAVICE

Pravica do izobrazbe, do ustvarjanja in vzdrževanja družine, do rekreacije, do zdravstvene oskrbe.

Člen 12 Zasebnost in pravica do doma in družinskega življenja

Člen 13 Svoboda živeti in svobodno potovati znotraj države

Člen 16 Pravica do poroke in ustvarjanja družine

Člen 24 Pravica do počitka in prostega časa

Člen 26 Pravica do izobrazbe, vključno z brezplačnim osnovnošolskim izobraževanjem

EKONOMSKE PRAVICE

Pravica do lastnine, do dela, do ustreznega bivališča, do pokojnine in do ustreznega življenjskega standarda.

Člen 15 Pravica do državljanstva

Člen 17 Pravica do zasebne lastnine

Člen 22 Pravica do socialne varnosti

Člen 23 Pravica do pošteno plačanega dela in do članstva v sindikatu

Člen 25 Pravica do življenjskega standarda, ki omogoča zdravje in dobro počutje

POLITIČNE PRAVICE

Pravica sodelovati pri vodenju države, volilna pravica, pravica do miroljubnega združevanja, svoboda izražanja, prepričanja in veroizpovedi.

Člen 18 Svoboda prepričanja (vključno z verskim prepričanjem)

Člen 19 Svoboda izražanja in pravica širjenja informacij

Člen 20 Svoboda, pridružiti se združenju ter se miroljubno družiti

Člen 21 Pravica sodelovati pri vodenju tvoje države

KULTURNE PRAVICE, SOLIDARNOSTNE PRAVICE

Pravica sodelovati v kulturnem življenju svoje skupnosti.

Člen 27 Pravica sodelovati v kulturnem življenju tvoje skupnosti

Člen 28 Pravica do mednarodnega reda, ki omogoča vse te pravice

Člen 29 Odgovornost spoštovati pravice drugih

Člen 30 Teh pravic se ne odvzema!

AKTIVNOST

DOSTOP DO VODE JE ČLOVEKOVA PRAVICA

KLJUČNI KONCEPTI

- Pravica do vode
- Pravice Romov_inj in romskih otrok
- Diskriminacija in segregacija

O AKTIVNOSTI

Udeleženci_ke bodo izvedeli več o pomenu vode za vsakdanje življenje. Spoznali bodo ljudi iz romskih naselij na JV Slovenije, ki še vedno nimajo dostopa do vode.

POTREBEN ČAS

60 minut – morda boste potrebovali dodaten čas za poglavje **Ukrepanje**.

STAROST: 10+ (predlagamo, da sami presodite in po potrebi prilagodite aktivnosti za svojo starostno skupino)

UČNI CILJI

Udeleženci_ke bodo:

- **razumeli**, da je dostop do vode pomembna pravica, ki nam omogoča dostojno življenje;
- **spoznali**, kakšno je življenje v romskih naseljih brez vode in elektrike;
- **razvili empatijo** do posameznikov_c in skupin, ki so jim kršene pravice, ker živijo brez vode;
- **napisali** apele in pisma podpore ter solidarnosti.

POTREBNA GRADIVA

- Izroček: kartice z zgodbami (strani 13–22)
- Izroček: kartice Ukrepajte (strani 13–22)
- Zemljevid sveta (stran 12)
- Osnovne informacije (stran 11)
- Splošna deklaracija človekovih pravic (SDČP) poenostavljena verzija (stran 5)
- Papir, pisala
- Velik prostor (učilnica ali prostor zunaj)
- Vrvica, trak ali kreda za označevanje meja
- Izbirno: videoposnetki Pišite za pravice (<https://www.youtube.com/@amnestyslovenia/videos>)

PRIPRAVA

- Za vsako skupino natisnite **tabelo: Koliko vode porabimo v enem dnevu?**
- Za vsako skupino natisnite **poenostavljeno verzijo Splošne deklaracije človekovih pravic**.
- Za vsako skupino natisnite **Zgodbo romskim**

družin iz JV Slovenije.

VEČ INFORMACIJ

- Na kanalu YouTube Amnesty International Slovenije si lahko ogledate video o dostopu do vode v romskih naseljih na JV Slovenije.
- Opravite 15-minutni tečaj o Pišem za pravice na Akademiji Amnesty: <https://www.akademija-amnesty.si/tecaji/pisem-za-pravice-2024>

POTREBNO JE UPOŠTEVATI

Nekatere zgodbe v tej aktivnosti lahko udeleženke_ce vznemirijo ali razburijo. Temeljito se seznanite z vsebino in predvidite morebitna občutljiva področja. To vam bo omogočilo, da boste razpravo vodili z empatijo in razumevanjem. Pred aktivnostjo udeležene seznanite s temami, o katerih se bo razpravljalo, in jim omogočite, da zamenjajo skupino ali da se umaknejo, če se na kateri koli točki počutijo neprijetno. Prosimo, da med aktivnostjo preverjate, kako se počutijo. To lahko storite z neverbalnimi namigi, zasebnim pogovorom ali kratkimi premori za razmislek. Med aktivnostjo in po njej udeleženkam_cem omogočite, da izrazijo svoje občutke in misli o aktivnosti. To jim lahko pomaga predelati morebitna močna čustva, ki bi jih doživeli.

1. ZAČETNA AKTIVNOST: KAJ NAM POMENI VODA IN KOLIKO JE PORABIMO?

10 MINUT

Udeležence_ke razdelite v skupine po štiri ali pet. V dveh minutah naj napišejo čim več aktivnosti, ki so v njihovih vsakdanjih življenjih povezane z vodo (npr. voda za pitje, pripravljanje in kuhanje hrane, pranje oblačil, pomivanje posode, tuširanje, zalivanje rož ...).

Razdelite jim tabelo za izračun njihove porabe vode. Izpolnijo naj tabelo in izračunajo svojo dnevno porabo vode. Seštejte rezultate in izračunajte, koliko vode na dan porabi cel razred. **Kaj so ugotovili o porabi vode? Ali porabijo veliko vode? Ali je voda nujna potreba za njihovo vsakdanje življenje ali je razkošje?**

Tabela: Koliko vode porabimo v enem dnevu?

Aktivnost	Količina vode (litri)	Kolikokrat na dan	Skupna količina porabljene vode (litri)
Umivanje zob (zaprta pipa)	1	x	=
Umivanje zob (odprta pipa)	5	x	=
Umivanje obraza in rok	5	x	=
Tuširanje	30	x	=
Kopel	80	x	=
Splakovanje stranišča	7	x	=
Skodelica čaja/kave/hladne pijače	0,3	x	=
Pranje perila (pralni stroj)	70	x	=
Pomivanje posode (pomivalni stroj)	30	x	=
Pomivanje posode (ročno)	6	x	=
Kuhanje	5	x	=
Skupna količina porabljene vode v enem dnevu (litri):			=

Prilagojeno po: http://www.climatechoices.org.uk/docs/water_use.pdf

2. RAZPRAVA

Ko je vsaka skupina izračunala, koliko vode dnevno porabi, jim povejte, da povprečna poraba vode v Sloveniji na dan na osebo znaša 150 litrov.

Vodite razpravo in si pomagajte z vprašanji:

- Kako bi izgledalo vaše življenje brez vode?
- Zakaj je voda pomembna za naša življenja?
- Zakaj bi morali vsi imeti pravico do vode?

10 MINUT

3. SPOZNAJTE ROMSKE DRUŽINE, KI V JUGOVZHODNI SLOVENIJI ŽIVIJO BREZ DOSTOPA DO VODE

Skupinam razdelite natisnjeno zgodbo romskih družin in poenostavljeno verzijo SDČP. Zgodbo naj preberejo, nato pa se o njej pogovorite.

Oglejte si video: <https://www.youtube.com/@amnestyslovenija/videos>

Pomagajte si z vprašanji:

- Ali vas je kaj v njihovi zgodbi presenetilo?
- Zakaj so prikazane družine žrtve diskriminacije?
- Kako so njihove pravice kršene?
- Na katere pravice vpliva življenje brez dostopa do vode (npr. pravica do izobrazbe – otrokom je težko hoditi v šolo, če se nimajo možnosti doma umiti in uporabljati stranišča; pravica do nediskriminacije – družine brez vode so diskriminirane, saj ne morejo uživati vseh svojih pravic; pravico do zdravja ...)?

Razpravo zaključite s tem, da jim pojasnite, da bodo lahko v nadaljevanju naredili nekaj konkretnega zanje.

20 MINUT

4. UKREPAJTE

15 MINUT

Predstavite kampanjo Pišem za pravice in pojasnite, da v njej Amnesty International poziva ljudi, naj pišejo pisma prizadetim posameznikom_cam in tudi organom držav (oblastem), ki so odgovorni za zaščito, spoštovanje in uresničevanje njihovih človekovih pravic. Razložite, da so bili vsi ljudje na karticah vključeni v letošnjo kampanjo. Navedete lahko ljudi iz prejšnjih kampanj (stran 3), ki dokazujejo, kako uspešno je lahko pisanje pisem.

Če vam zmanjkuje časa, jih lahko spodbudite, da se organizirajo v svojem prostem času ali da si razdelijo aktivnosti. Spodbujajte jih k ustvarjalnosti.

Glavni vir vode za nekatere romske družine še vedno predstavljajo bližnji potoki. Na fotografiji Danilo iz Goriče vasi s hčerko, ki si toči iz potoka.

NAPIŠITE PISMO PREDSEDNIKU VLADE

Udeleženske_ce naj napišejo pismo (apel) slovenskemu predsedniku vlade, v katerem ga pozovejo k ukrepanju. Sporočijo naj mu, da je dostop do vode človekova pravica, ki pripada vsem, tudi romskim družinam na JV Slovenije.

Prosite jih, naj:

- napišejo nekaj o sebi;
- sporočijo predsedniku vlade, kaj jih je v zgodbi o Romih_njah pretreslo;
- napišejo, zakaj menijo, da je pomembno, da vlade spoštujejo človekove pravice.

Če želijo udeleženske_ci svoja pisma deliti z drugimi, jim omogočite, da to storijo. Ob koncu aktivnosti jih prosite, naj z nekaj besedami izrazijo svoje občutke. V to poskusite vključiti vse.

Svoja pisma pošljite na Amnesty International Slovenije, kjer jih bomo zbrali in poslali naprej.

NASLOV:

Amnesty International Slovenije
 Dunajska cesta 5
 1000 Ljubljana

Naslavljanje: Spoštovani predsednik vlade

SOLIDARNOSTNA AKCIJA

Fotografirajte ali narišite, kako vi uporabljate vodo in zakaj jo potrebujete, ter nam fotografije ali risbe pošljite. Te izdelke bomo objavili ter jih poslali predsedniku vlade in županom občin z romskimi naselji brez vode.

Svoje izdelke pošljite na Amnesty International Slovenije.

Fotografije izdelkov lahko objavite tudi na družbenih omrežjih.

UPORABITE KLJUČNIKE:

#vodazavse #Pisemzapravice in označite @amnesty.slovenije.

Fotografija iz naselja Goriča vas, kjer romske družine za pranje oblačil in posode uporabljajo deževnico.

Veliko romskih družin mora po vodo hoditi več kot kilometer stran od svojega naselja.

ZGODBA ROMSKIH DRUŽIN V JUGOVZHODNI SLOVENIJI

»Želimo si samo vode. Ko gredo naši otroci v šolo, ne vedo, kaj je to pipa, kaj je to WC školjka. Nihče se ne zaveda, kako to otroke boli.« Tako je svoje želje za prihodnost strnila Katja iz romskega naselja Goriča vas v Ribnici.

Številne romske družine na jugovzhodu Slovenije še danes prepogosto živijo brez vode, brez sanitarij in nekatere tudi brez elektrike. Njihova borba za dostojno življenje traja že desetletja.

Življenje brez vode in elektrike vpliva na njihovo zdravje, še posebej to velja za otroke. Življenjska doba Romov in Rominj je za kar 22 let nižja od ostalega prebivalstva (NIJZ, 2018), smrtnost romskih otrok od 1. do 4. leta pa je kar sedemkrat višja od ostalih otrok.

Nepriemerne bivanjske razmere vplivajo tudi na to, ali bo otrok hodil v šolo ali ne. Brez vode in elektrike se je težje umiti in oprati oblačila. Pogosto so zaradi tega zasmehovani. Ko se pozimi hitro stemni, nekaterim otrokom za učenje ostane le sveča ali pa ostanejo v temi in na mrzlem.

Ker so romska naselja ločena od ostalih (segregirana) in ker so tudi predšolski programi za romske otroke ločeni in so v zelo skrajšanem obsegu, se romski otroci kasneje naučijo slovenščine.

Vse to prispeva k temu, da mnogi ne zaključijo osnovne šole.

Dostop do vode je človekova pravica in je v Sloveniji vpisana tudi v ustavo. Vsi imamo pravico do zadostne količine pitne vode. V Sloveniji pa morajo nekateri Romi vodo voziti ali nositi z bencinskih črpalk, pokopališč in celo iz onesnaženih potokov ali izvirov. Na ta način imajo na voljo celo manj vode, kot bi morala biti na voljo ob humanitarnih katastrofah.

Država je na podlagi mednarodnih standardov človekovih pravic dolžna ukrepati, da bi čim prej vsakomur zagotovila uživanje pravice do vode.

Pozovite slovenske oblasti, naj zagotovijo dostop do vode za vse romske družine na JV Slovenije.

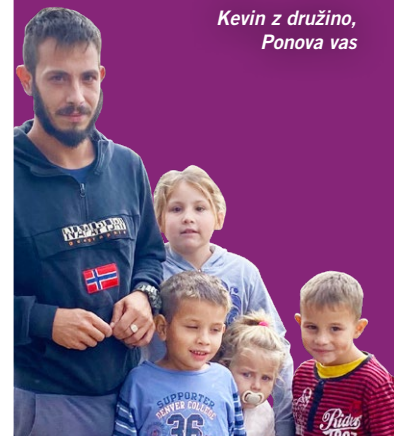
Katja in Danilo s hčerko, Goriča vas

Snežana,
Dobruška vas

Kevin z družino,
Ponova vas

OSNOVNE INFORMACIJE

VPRAŠANJA IN ODGOVORI: ČLOVEKOVA PRAVICA DO VODE

1. Ali obstaja človekova pravica do vode?

Da, dostop do vode je človekova pravica. Vsi imamo pravico do zadostne količine varne in fizično (v smislu, da je dostopna z vidika prostora) ter cenovno dostopne vode za osebno in domačo uporabo. Voda je nujno potrebna za dostojanstveno življenje in zagotavljanje zdravja. Človekove pravice je država dolžna zagotavljati vsem svojim prebivalcem_kam.

V Sloveniji je pravica do vode zapisana tudi v ustavo.

2. Kaj pomeni polno uživanje pravice do vode?

Oskrba z vodo mora biti stalna in zadostna za osebno in domačo uporabo. To pomeni, da imamo dostop do vode za osebno higieno, kuhanje, pranje, sanitarije ... Voda mora biti varna, torej primerna za uživanje in uporabo. Voda in javna infrastruktura morata biti brez diskriminacije dostopni vsem ljudem. Dostopnost vode pomeni, da mora biti voda v zadostnih količinah dostopna v neposredni bližini vsakega gospodinjstva, ne glede na to, ali so ta gospodinjstva v stalnih ali začasnih bivališčih ali na začasnih lokacijah. Cenovna dostopnost vode in vodne infrastrukture pomeni, da voda ne sme biti predraga.

3. Kdo je dolžan zagotoviti dostop do vode?

Država je na podlagi mednarodnih standardov človekovih pravic dolžna sprejeti ukrepe, da bi čim prej vsakomur zagotovila uživanje pravice do vode. Država mora vsem prebivalcem, brez diskriminacije, zagotoviti dostop do vode za osebno in domačo rabo. Če se načrtuje pravna ureditev naselja, morajo biti gospodinjstva priključena na vodovodno omrežje v najkrajšem možnem času. Če pravna ureditev naselja ni načrtovana, morajo oblasti prebivalcem_kam zagotoviti pitno vodo v neposredni bližini njihovih domov, dokler ne najdejo ustreznega nadomestnega bivališča.

4. Zakaj se Amnesty osredotoča na pravico do vode za romske družine?

Številne romske skupnosti v Sloveniji živijo v hudi revščini in nimajo dostopa niti do minimalnih nujnih količin vode. Veliko jih živi v bivališčih, za katere nimajo gradbenega dovoljenja – gre za tako imenovana neformalna naselja. Pogosto so Rom_kinje oblasti same napotile v posebna romska naselja, kjer brez ustreznih dovoljenj nekateri živijo že desetletja. Velikokrat pa je življenje v takšnih ločenih naseljih zanje edina realna možnost, saj so diskriminirani na nepremičninskem trgu in pri najemanju neprofitnih stanovanj. Slovenske oblasti morajo zato čim prej ukrepati, da zagotovijo vodo v tistih romskih naseljih, kjer romske skupnosti še nimajo ustreznega dostopa do vode.

5. Zakaj gre za diskriminacijo, kadar romska naselja nimajo vode?

Po slovenski zakonodaji je dostop do javne infrastrukture – in s tem tudi do vode – na voljo le za bivališča, ki imajo gradbeno dovoljenje. To je v nasprotju z mednarodno zajamčeno pravico do vode in obveznostjo Slovenije, da svojim prebivalcem zagotovi dostop do vode – brez diskriminacije glede na status bivališča prebivalcev_kam (torej ne glede na to, ali ima bivališče gradbeno dovoljenje ali ne). Številne občine so kljub tej določbi prebivalcem_kam takih naselij zagotovile dostop do vode. Veliko pa je takih občin, zlasti v jugovzhodni Sloveniji, ki romski skupnosti dostopa do vode ne zagotavljajo.

6. Zakaj se Romi enostavno ne preselijo v bivališča, ki imajo dovoljenje in vodo?

Najpogosteje sta vzroka diskriminacija in revščina. Veliko romskih družin živi v revščini in si pravzaprav ne more privoščiti najema nepremičnine, kaj šele njenega nakupa. Če za to imajo denarna sredstva, so znani številni obžalovanja vredni primeri, ko najemodajalci ali prodajalci nočejo oddati v najem ali prodati bivališča pripadnikom romske skupnosti ali pa se temu upre lokalno prebivalstvo iz večinske skupnosti. Nekatere občine tudi ne zagotavljajo neprofitnih stanovanj: bodisi sploh ne objavljajo razpisov zanje bodisi so kriteriji postavljeni tako, da dejansko

izključujejo romsko prebivalstvo V praksi to pomeni, da Romi pogosto nimajo nobene druge možnosti, kot da živijo v ločenih naseljih, kjer nimajo ustrezne infrastrukture. To slabo vpliva na kakovost njihovega življenja ter omejuje njihove izobrazbene in poklicne možnosti. Brez ustrezne izobrazbe in poklica oz. zaposlitve pa so v začaranem krogu revščine in izključenosti.

7. Katere so še druge slabe posledice, če nekdo nima dostopa do vode?

Pomanjkanje dostopa do vode negativno vpliva na vrsto človekovih pravic, npr. pravico do izobrazbe, zaposlitve in zdravja. Brez vode ljudje težje skrbijo za svojo higieno in za pranje svojih oblačil, zaradi tega so tako otroci v pišolah kot odrasli na delovnih mestih lahko zasmehovani. Voda je osnovno sredstvo za zagotavljanje higiene, higiena pa je potrebna za zagotavljanje zdravja. Voda je nujna tudi za pitje in za kuhanje hrane, pri čemer je zlasti pomembna njena neoporečnost. Če morajo ljudje uporabljati vodo iz potokov ali pa jo hraniti v plastičnih posodah (npr. sredi poletne vročine ali pa v ledenem mrazu), je njena varnost vprašljiva.

8. Ali Amnesty zahteva, da dobijo Romi vodo zastonj?

Ne. Amnesty International zahteva od države, da romskim skupnostim zagotovi dostop do vode. Mora pa biti voda cenovno dostopna za vse.

9. Od kod dobijo Romi vodo, če je nimajo na voljo v naseljih?

V teh primerih morajo po vodo do najbližjega izvira, bencinske črpalke, pokopališča ali drugega vodnega vira, kjer lahko natočijo vodo in jo odnesejo domov. V teh virih voda ni vedno varna. Amnesty International je od mnogih prebivalcev_k romskih naselij izvedela, da vsakodnevno nimajo dovolj vode za pokritje vseh svojih potreb – pitje, kuhanje, osebno higieno, pranje perila ...

10. Kako neustrezne bivanjske razmere, zlasti da ni dostopa do vode, vplivajo na ženske?

Ženske večinoma skrbijo za gospodinjstvo (kuhanje, pranje, čiščenje ...). Glede na to, da je treba vso vodo za gospodinjstvo dejansko prinesiti v hišo, morajo biti še zlasti skrbne pri porabi vode. Brez vode in elektrike (pa tudi zaradi revščine) nimajo gospodinjskih aparatov (npr. pralnega stroja), zato so številna gospodinjska opravila, pa tudi skrb za higieno otrok, veliko napornejša in zahtevajo zelo veliko časa. Posledično so ženske v že tako izoliranem življenju Romov_kinj še bolj prikovane na dom in imajo manj časa za morebitno vključevanje v izobraževanje, poklicno in družbeno življenje. Pogosto kopalnic nimajo in osebno higieno družina vzdržuje zgolj v enem bivalnem prostoru. To ne omogoča zasebnosti in spet posebej prizadene ženske.

11. Kako neustrezne bivanjske razmere, zlasti da ni dostopa do vode, vplivajo pravico do izobrazbe za otroke?

Neprimerne bivanjske razmere vplivajo celo na to, ali bo otrok hodil v šolo ali ne. Brez vode in elektrike se je težje umiti in oprati oblačila. Pogosto so zaradi tega zasmehovani. Ko se pozimi hitro stemni, nekaterim otrokom za učenje ostane le sveča ali pa ostanejo v temi in na mrzlem.

Ker so romska naselja ločena od ostalih (segregirana) in ker so tudi predšolski programi za romske otroke ločeni in so v zelo skrajšanem obsegu, se romski otroci kasneje naučijo slovenščine. Vse to prispeva k temu, da mnogi ne zaključijo osnovne šole.

12. Kaj je to diskriminacija?

Diskriminacija pomeni, da se z neko osebo ravna drugače, običajno slabše, zaradi katerekoli okoliščine, kot so rasa, barva kože, spol, jezik, veroizpoved, politično ali drugo prepričanje, nacionalno ali socialno poreklo, lastnina, rojstvo ali kak drug status. Namen in/ali posledica takega ravnanja pa je, da se tej osebi preprečuje ali ne omogoča uživanje vseh pravic in svoboščin.

ZAKAJ JE SOLIDARNOST POMEMBNA?

Morda mislite, da pisanje nekemu, ki ga ne poznate, ne more ničesar spremeniti ali pa celo, da vas ta oseba noče slišati. Toda ko je nekdo zaprt ali se boji za svoje življenje ali obupano išče pravico za ljubljeno osebo, je zelo pomembno, da mu nekdo pove, da verjame vanj_o. Morda se te osebe počutijo zaskrbljene in osamljene, vaše besede pa jim lahko prinesejo tolažbo in upanje.

Ana Maria Santos Cruz je leta 2023 prejela števila solidarnostna pisma v sklopu akcije Pišem za pravice. Pravi, da je čutila objem celotne skupnosti in da so ji pisma pomagala ohraniti upanje po smrti njenega sina Pedra Henriqueja. Pedro je bil aktivist in zagovornik rasne pravičnosti in človekovih pravic. Leta 2018 je bil umorjen.

Ana Maria je pogumno iskala resnico o smrti svojega sina in pozivala oblasti v Braziliji, naj izvedejo temeljito preiskavo in sojenje. Ko je prejela na tisoče pisem podpore z vsega sveta, se je počutila bolj sposobna soočiti se s svojo žalostjo in nenehnimi grožnjami. Rekla je:

„dno pravim, da me je Pedro veliko naučil, tudi tega, kako biti neumorna borka za pravico. Pedro me je tudi povezal z Amnesty International, saj je bil njen podpornik. V šali mi je govoril, da ga bo Amnesty International nekega dne odpeljala v afriške države, na Jamajko in drugam, da bi delal na področju človekovih pravic. Kdo bi si mislil, da ima prav? Po njegovem umoru sem na nek način v sklopu akcije Pišem za pravice z njim res potovala v različne države sveta, z zgodbo o boju za pravico. Zelo sem vesela in čutim, da me krepi val solidarnosti, ki tolaži moje src”

Slika zgoraj: Ana Maria Santos Cruz; Slika spodaj: Aktivisti_ke Amnesty v Zimbabveju pišejo za Pedra.

O AMNESTY INTERNATIONAL

Amnesty International je globalno gibanje več kot 10 milijonov ljudi, ki se skupaj borimo proti krivicam. Zavzemamo se za svet, v katerem se bodo vsem spoštovale človekove pravice. Raziskujemo in razkrivamo dejstva, kadarkoli in kjerkoli se zgodijo zlorabe. Spremljamo delo vlad in drugih vplivnih skupin, kot so na primer podjetja, ter jih opozarjamo na njihove obljube in spoštovanje mednarodnega prava.

Z zgodbami izjemnih ljudi, s katerimi sodelujemo, mobiliziramo milijone drugih s celega sveta, da se zavzamejo za spremembe in se pridružijo zaščiti aktivistk_ov. Z izobraževanjem in usposabljanjem podpiramo ljudi v tem, da se naučijo zagovarjati pravice.

AMNESTY INTERNATIONAL SLOVENIJA
Dunajska cesta 5,
1000 Ljubljana

e. sola@amnesty.si
t.: 01/426 93 77
w: sola.amnesty.si

Povzeto in prilagojeno po dokumentu AI
(Index: POL 32/8289/2024, English)

Vse fotografije, razen kjer je navedeno
drugače: © Amnesty International

sola.amnesty.si

**PIŠEM
ZA
PRAVICE**

AMNESTY
INTERNATIONAL
V Sloveniji že od 1988

